

07/05/2009

Penjant d'un fil

L'EUROPA DELS ESTATS-NACIONS

"Entre tants particularismes nacionals i la minoria cosmopolita, el catalanisme està sol a Europa"

Carles Boix

Per conveniència i per sentiment, el catalanisme sempre ha estat europeista. Al segle dinou i fins a la guerra civil, Europa, entesa com a projecte cultural, va galvanitzar Catalunya: els nostres artistes i periodistes somiaven amb marxar a París i voltar pels territoris carolingis; els nostres arquitectes van traçar Barcelona a base de boulevards afrancesats de línia recta; i els nostres polítics van oferir als espanyols el nostre país, amb ben poca fortuna, com a pont entre el Nord i el Sud.

A la segona meitat del segle vint, l'Europa política i econòmica va convertir-se en un dels grans eixos estratègics del catalanisme per contrapesar la força d'Espanya. Fet i fet, el balanç és positiu. Tot i que ningú ho podrà demostrar mai amb seguretat, gosaria dir que Europa ha contribuït a moderar la barbàrie dels nostres companys de península. Un èxit, però, que els nostres polítics mai no han rendibilitzat gaire: recordem, com a botó de mostra, la resposta passiva de la nostra elit als sorollets de tancs que es van produir en un moment àlgid de la renegociació de l'Estatut. I el mercat i la moneda úniques han alliberat les nostres empreses de les servituds peninsulars del passat – tot i que, també cal recordar-ho, l'entrada a Europa es va portar per endavant una bona part del teixit industrial, de mena poc competitiu, del país.

El que la Unió Europea no ha acomplert mai (i no ho farà mai) és el somni catalanista, més aviat intuitiu, netament ingenu, d'actuar com una mena d'àcid dissolvent del pes de l'Estat espanyol a casa nostra. El mapa de l'Europa dels pobles, dibuixat amb les línies lingüístiques (moltes vegades, siguem realistes!, de llengües en franca reclusa o pràcticament mortes), ha fet molta patxoca a casa nostra. El problema, però, és que aquestes imatges mentals sempre han acabat paralitzant-nos políticament. Ens fan comportar com la bella durment esperant un príncep blau que ha perdut el seu cavall.

Si volem operar amb una certa eficàcia política cal reconèixer obertament que la UE no és l'Europa d'uns pobles que emergiran un cop els Estats finalment desmuntin unes etèries estructures opressores. La UE és (i serà) l'Europa de les nacions -- de les nacions-estat, s'entén. D'uns estats-nacions que, després de la feliç demolició del mur de Berlín, es troben força contents amb si mateixos – amb les excepcions catalana, basca, flamenca i potser escocesa. En altres paraules, l'Europa que tenim (i que tindrem mentre tot això duri) és l'unió d'interessos nacionals egoïstes.

La UE es va fundar, en forma de mercat comú, en circumstàncies molt concretes i molt poc poètiques. Un cop els francesos i els britànics van arrasar Alemanya amb l'ajuda americana, França va ser capaç d'imposar un pacte a Alemanya en condicions d'igualtat, una cosa impossible abans de 1945 atesa l'energia desbocada de prussians i alemanys (demostrada amb escreix en les victòries de 1870 i 1940 i el resultat pràcticament de taules de 1914-18). El pacte es va dirigir a estabilitzar el continent, és a dir, a garantir que els alemanys no tornarien a créixer més del compte en relació a altres estats europeus. Les diferències en dinamisme econòmic de tombants de segle vint, alimentant l'agressivitat prussiana i el recel anglo-francès, es troben a l'arrel del conflicte demolidor de la Primera

Guerra Mundial, més enllà de l'anècdota d'un príncep austríac assassinat per un patriota sudeslau. Tot això ho sabien molt bé les elits europees de la postguerra. Una altra cosa és que fessin servir una retòrica d'ideals per dissimular una realitat ben trista feta de milions de morts. Per això, per assegurar una certa igualtat entre França i Alemanya i evitar les gelosies del passat, els pares fundadors del mercat comú van imposar unes regles econòmiques idèntiques per a tots, van 'europeitzar' les fonts energètiques del Ruhr, van establir mecanismes de compensació favorables al sector agrari francès (en bona mida per poder accelerar la industrialització gala i equipara-se a Alemanya sense patir massa resistències socials) i ho van adobar tot amb un entramat institucional sofisticat, lent, bizantí. Empesos per Estats Units, directament amenaçats per la Unió Soviètica i obligats per la memòria de l'Holocauste, els alemanys van acceptar ser el contribuents nets del projecte sense oferir cap resistència.

Les successives ampliacions de la Unió es van fer sempre per servir interessos nacionals. La Gran Bretanya va acabar per demanar l'entrada a Europa un cop liquidat l'imperi que li havia servit de rera-país per combatre els monstres continentals. Des del seu ingrés, els britànics han vist sempre la Unió com un altre mitjà per continuar la seva política secular d'equilibris de poder – ara aliant-se amb França contra Alemanya, amb Holanda contra França o amb Polònia contra França i Alemanya.

L'Europa del Sud va abraçar Europa per escapar de la misèria de les seves dictadures de tall africà. I dels polítics berlusconians que governen les seves democràcies. L'Europa de l'Est necessita, com sempre, algun garant contra l'exèrcit rus i les manipulacions del subministrament de gas i petroli del Putinet de torn. De tota manera, com que la garantia franco-alemanya és poc clara, no és gens sorprenent que polonesos, txecs i bàltics flirtegin constantment amb els Estats Units. Al cap i a la fi els nordamericans són els únics disposats a mantenir el paraigües nuclear obert contra Moscou (i Teheran): això sempre que l'inefable sr. Obama no decideixi tancar-lo algun dia en nom de la pau i el progrés. Els escandinaus vénen a buscar mercats per volvos i nòkias i una miqueta de sol: els seus incentius per formar part de la Unió són més aviat migrats i no m'estranyaria que decaiguessin encara més amb el pas del temps.

En una paraula, a la Unió Europea hi ha moltes nacionalitats però poquíssims europeus. D'europeus "autèntics" se'n troben sobretot de dues menes. Naturalment, cap d'ells gaire favorable als interessos catalans. Els més abundats són els alemanys (joves) que han decidit deixar de ser alemanys i que roden pel món declarant-se europeus i cosmopolites. Tot sentiment nacional els sembla provincià i perillós. Quan els parles de Catalunya, apreten els llavis amb un somriure lleugerament despectiu, gairebé paternalista. Miren els catalans com una tribú entre folclòrica i primitiva. El seu posat, habermasià, és amable, però els seus tòtems són la pau i el progrés. No es van encarregar les dues guerres mundials de liquidar tots els reaccionaris romàntics que va segregar Europa després de la revolució francesa? Per suposat, tot aquest canvi d'identitat no hauria tingut lloc sense els camps de concentració i els milions de morts que porten a les seves espatlles. Els alemanys han sublimat els seus remordiments en el projecte europeu. Si un s'ho mira amb un cert humor, cosa no gens fàcil, la seva resposta té gràcia per diverses raons. Primer, ser europeu és al capdavant una altra forma de tribalisme: si volien ser consistents, haurien de negar cap primacia a la idea del territori europeu i haurien d'acceptar l'entrada del Marroc, Nigèria i Belorússia a la UE. Segon, Alemanya va ser la primera a reconèixer els països dels Balcans i el seu dret a l'autodeterminació – amb resultats, a Bòsnia, devastadors. I tercer, aquests alemanys cosmopolites defensen una idea europea pròpia de país pla, uniforme i jacobí sense deixar d'habitar un sistema federal a casa seva. Sí, el seu cosmopolitisme (que té poc a veure amb la manipulació barroera que en fan els intel·lectuals espanyols) és exasperant: per què han de pagar els catalans pels pecats comesos per altres pobles?

El segon grup de cosmopolites són menys nombrosos, però doblement emprenyadors. Hi ha un conjunt de periodistes britànics que s'han empassat la idea que l'eficàcia i l'economia de mercat no quadren amb les ciutats-estats i les repúbliques mitjanes (com Suïssa i Holanda, imagino, oi?). Les llengües provincials, que ells mesuren per la manca d'institucions sobiranes i no pel nombre de parlants, els fan nosa. Visitar un aeroport faraònic i una corrida de toros asèptica, purificada de tota ideologia carrinclona, viscuda, això ens diuen, amb una alegria de viure 'mediterrània', els sembla evidència suficient del progrés de l'Estat respecte a una perifèria retardadeta. N'hi ha prou amb agitar la bandera de la llibertat individual per estimular els seus instints imperialistes i rudyardkiplingians.

Entre tants particularismes nacionals i la minoria cosmopolita, el catalanisme està sol a Europa. Entendre-ho ens farà més forts, però, perquè ens permetrà entendre cap a on hem de dirigir-nos. Kant no va somiar mai en un Europa dels pobles. El que va imaginar va ser un món de repúbliques democràtiques, independents i federades.